

таких дводенарів (1570 р.) знаходяться в експозиції «Історія грошей». На аверсі цих монет зображена – коронована монограма «SA» й дата. На реверсі – герб Великого князівства Литовського – «Погоня». Діаметр монет – 14-15 мм. (рис. 5).

Усі монети Сигізмунда II Августа, що представлені в експозиції «Історія грошей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника мають чималу інформаційну цінність для вивчення та аналізу, й потребують особливої уваги задля збереження їх для наступних поколінь.

Рис. 5. Два динара. 1570 р.

Список використаних джерел та літератури:

1. Банкаўскі веснік, ЛЮТЫ 2006. Матеріалы міжнароднай нумізматической конференцыі. Віктор Какареко, прэсідэнт Беларускага нумізматическага таварыства, г. Гродно – «Монетны двор в Тыкоціне», ст. 19
2. Банкаўскі веснік, ЛІСТАПАД 2003. Матеріалы міжнароднай нумізматической конференцыі. Ілья Шталенков, член Беларускага рэспубліканскага грамадскага аб'яднання калекцыянераў, – «Рэдкае манеты Вялікага княства Літоўскага в беларускіх калекцыях», ст. 42.
3. Котляр М.Ф. Нарысы історыі абігу й лічбы манет на Украіне XIV-XVIII ст. / Мікола Федоровіч Котляр. – Кіў : Наукова думка, 1981 . – 240 с. – На укр. яз.
4. КПДІМЗ. – Фонды. – Акт выдачы № 2 предметів на тимчасове збереження «З» березня 2005 р., лист № 4
5. КПДІМЗ. – Фонды. – Акт выдачы № 2 предметів на тимчасове збереження «З» березня 2005 р., лист № 5
6. Скоморовіч І. Г., Ревэрчук С. К., Малік Я. Й. та ін. Історыя грошей і банкіўніцтва: [підручнік] / за заг. ред. д-ра экон. наук, проф. С. К. Ревэрчука. – К.: Атіка, 2004. – 340 с.
7. Шуст Р. Нумізматика. Історыя грошовага абігу та манетнай справы в Украіне / Р. Шуст. – К.: Знання, 2007. – 376 с.

Жанна Карбовська

завідувач відділу,

Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника

СРІБНІ МОНЕТИ СКАРБУ XV СТ. ІЗ С. ГУМЕНЦІ – В ЕКСПОЗИЦІЇ «ІСТОРІЯ ГРОШЕЙ» КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ-ЗАПОВІДНИКА

У розвідці автор робить спробу проаналізувати частину монетного скарбу XV ст., що експонується в експозиції «Історія грошей» та ввести в науковий обіг монети – півгроші Владислава II Ягелло (1386-1434), викарбувані на Краківському монетному дворі у 1399-1414 рр., які були в грошову обігу на Поділлі.

Ключові слова: скарб, срібні монети, білонні, півгроші, Владислав II Ягелло (1386-1434), Поділля, грошовий обіг, експозиція «Історія грошей».

З кінця XIV – до початку XVI ст. в грошовому обігу на українських землях використовувались срібні монети польського карбування. В основному це були півгроші (коронні півгроші) [3, с. 33], рідше денари, які карбували на Краківському монетному дворі та інших монетних дворах в часи правління представників династії Ягеллонів: Владислава II (1386-1434), Владислава III (1434-1444), Казимира IV (1445-1492) і Яна Ольбрахта (1492-1501) [6, с. 80].

Грошовий обіг та монетні комплекси XIV-XVI ст. досліджували К. Стрончинський (1885) [7],

В. Зварич (1979) [2], Ф. Котляр (1981) [3], Р. Шуст (2007) [6], О. Бакалець (2015) [1].

Пропонуємо розвідку по дослідженню частини скарбу срібних монет XV-XVI ст., які експонуються в експозиції «Історія грошей» у кількості 110 срібних монет XV ст. Що ми знаємо про ці монети? У с. Гуменці Кам'янець-Подільського району в 1953 р. був знайдений скарб срібних монет. Монети передали до Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Про цей скарб читаємо запис: «скарб (Нз 813 № 44, КВ 3315) з с. Гуменці Кам'янець-Подільського району (1953) складається: 1) 1 монета невідома, дуже стерта (маса 2,9 г, d = 25 мм, проба 600-та); 2) 170 монет – монета польська, аверс – орел, реверс – корона (загальна вага 281,9 г, d до 22 мм, проба нижче 500-ї); 3) 48 монет, аверс – орел, реверс – лев (загальна вага 47,1 г, d до 18 мм, проба 700-та)» [5].

На Поділлі в XV ст. в грошовому обігу були поширені коронні півгроші [3, с. 31]. Владислава II, які карбували краківські майстри у 1399-1414 рр. Виготовлені зі срібла, з діаметром 20,8 мм, вагою – 1,75 г, із зображенням корони на аверсі й коронового орла на реверсі [8]. Півгроші Владислава II мають відмінності, які полягають у додаткових літерах або знаках розміщених під короною. К. Стрончинським визначено групи монет за символами під короною або лише з короною. У першій групі де між написами зірка, відомі зразки з літерами P, N, S, SA або AS, A, H?, а також з хрестом чи лише з короною без знаків [7, с. 59]. Вважають, що монети з літерами N і P мають бути найдавнішими і це – перші літери імен карбувальників Миколи і Петра, які працювали в Кракові з 1397 р. Монети з літерами S, AS, SA означають Шимона з Таланту і Андрія Чарніша, які орендували Краківський монетний двір у 1401 і 1402 рр. В іншій групі монет під короною розміщені літери D, O, W, F, з двома останніми літерами є подвійний хрест, який може зустрічатися і сам під короною [7, с. 60]. Однозначного пояснення, що означають літери на аверсі монет не має. Можливо це перша літера імені або прізвища майстра монетного двору, а можливо монетного двору? Так, серед краківських карбувальників літера W може означати Яна Венке (1403-1411), а літера F Миколу Фалькінберга (1412-1413), тому що імен майстрів з такими літерами не було [7, с. 61].

Срібні монети – півгроші Владислава II зустрічаються у скарбових комплексах з Поділля і введені в науковий обіг [1, с. 149]. Вивчаючи експоновані срібні монети з скарбу (Рис. 1), ми вважаємо, що це – півгроші XIV-XV ст. Владислава II Ягелло (1386-1434). Ми визначили декілька варіантів монет. Пропонуємо їх описи. На аверсі монети зображена корона, над нею хрест, навколо – кругова легенда «MONETA WLADUSLAI» («Монета Владислава») (Рис. 2), також є монети де на аверсі зображена корона з літерами AS (Рис. 3), корона з літерою O (Рис. 4), корона з літерою F та подвійним хрестом (Рис. 5), а також можуть бути монети де зображена корона з іншими символами і над нею хрест, навколо – кругова легенда «MONETA WLADUSLAI» («Монета Владислава»), на реверсі монет розміщений коронований орел з розпущеними крилами – герб Польщі, навколо – кругова легенда «REGIS POLONIA» («Королівство Польща») (Рис. 6). Не всі монети добре збереглися і легенда на монетах частково або повністю втрачена. Досліджувані монети з скарбу с. Гуменці належать до визначених К. Стрончинським груп монет [7, с. 61], які були викарбовані на Краківському монетному дворі у 1399-1414 рр.

Рис. 1. Скарб, Півгроші Владислава II (1399-1414), срібло.
Експозиція Історія грошей

*Рис. 2. Півгріш
Владислава II, срібло.
Аверс корона.*

*Рис. 3. Півгріш
Владислава II, срібло.
Аверс корона і літери
AS.*

*Рис. 4. Півгріш
Владислава II, срібло.
Аверс корона і літера O.*

*Рис. 5. Півгріш
Владислава II,
срібло. Аверс
корона, літера F і
подвійний хрест.*

*Рис. 6. Півгріш
Владислава II,
срібло. Реверс
коронований орел.*

Яка вага цих монет і проба? У 2014 р. монети скарбу були взяті на пробірний контроль. Ми знаємо вагу і пробу монет і можемо охарактеризувати їх за цими параметрами. Вага монет різна і коливається від 1,10 г (монета 300-ї проби) до 2,44 г (монета 300-ї проби) [4, с. 32-41], 3 монети з вагою 1,8 г, 2,17 г та 2,20 г – 600-ї проби [4, с. 32-41]. Більша частина монет мають вагу від 1,3 г до 1,9 г (88) [4, с. 32-41], з вагою 1,31-1,4 г – 13 монет, 1,41-1,5 г – 9 монет, 1,51-1,6 г – 10 монет, 1,61-1,7 г – 19 монет, 1,71-1,8 г – 18 монет, 1,81-1,9 г – 19 монет, 7 монет мають вагу 1,21-1,3 г, а 8 монет – вагу 1,9-2,0 г [4, с. 32-41]. Проба монет різна – від 600-ї до 200-ї, а детальніше – 3 монети – 200-ї проби, 7 монет – 500-ї проби, 67 монет 400-ї проби, а також 20 монет – 350-ї проби та 10 монет – 300-ї проби [4, с. 32-41]. Півгроші з скарбу це – білонні (неповноцінні) монети, які складаються із меншої частини срібла і більшої – лігатури [2, с. 23].

Отже, срібні монети з скарбу с. Гуменці Кам'янець-Подільського району, що експонуються в експозиції «Історія грошей» – це срібні півгроші (низької проби – білонні) польського короля Владислава II Ягелло, які викарбувані на Краківському монетному дворі на поч. XV ст. Можливо, півгроші на яких корона зображена без символів, були викарбувані в кін. XIV (необхідні подальші дослідження), як і дослідження частини скарбу, що зберігається в фондах історичного музею-заповідника.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бакалець О.А. Івчинський скарб 1976 р. срібних європейських монет кінця XIV – першої третини XVI ст. із фондів Вінницького обласного краєзнавчого музею // Актуальні проблеми української нумізматики, генеалогії та історичного краєзнавства (за письмовими та скарбовими матеріалами). – Львів: Магнолія, 2015. – С. 148-152.
2. Зварич В.В. Нумизматический словарь. Львов, издательское объединение «Вища школа», 1979, - 338с.
3. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV- XVIII ст. – Київ: «Наукова думка», 1981. – 240 с.
4. Фонди К-ПДІМ-3. – Акт експертизи № 457 результатів експертних випробувань музейних предметів із дорогоцінних металів та вставок дорогоцінного каміння. Центральне казенне підприємство пробірного контролю. – С.32-41.

-
5. Фонди К-ПДІМ-З. – Книга вступу. – С. 10.
 6. Шуст Р.М. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 371 с.
 7. Stronczynski K. Dawne monety Polskie dynastyi Piastow i Jagiellonow. Czesc III. Monety XIV, XV i XVI wieku uporządkowane i objaśnione. Piotrkow. W drukarni E. Panskiego. – 1885. – S. 58-62.
 8. <http://pidruchniki.com>

Наталія Савіцька

молодший науковий співробітник

Кам'янець-Подільського

державного історичного музею-заповідника

НУМІЗМАТИЧНА СПАДЩИНА Ю.СІЦІНСЬКОГО В ЕКСПОЗИЦІЇ «ІСТОРІЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ НА ПОДІЛЛІ». АРАБСЬКИЙ ДИРХЕМ ІХ-Х СТ.

У статті висвітлюється історія нумізматичної колекції з Давньосховища, що монета арабський дирхем, що знаходиться в експозиції «Історія грошового обігу на Поділлі».

Ключові слова: Ю.Сіцинський, Давньосховище, музей, фонди, нумізматична колекція, експозиція, срібні монети, арабський дирхем.

У 2005 році в приміщенні Ратуші було відкрито експозицію «Історія грошового обігу на Поділлі». В експозиції висвітлюється історія нашого краю від давніх часів до сьогодення: монети та банкноти, фото та листівки, предмети побуту та ін. У якій велика кількість експонатів з Давньосховища, що були збережені Юхимом Сіцинським.

Для створення в музеї експозиції, для того, щоб кожний бажаючий мав змогу отримати потрібну інформацію, історія грошового обігу різних епох дає змогу проглянути економічний і політичний перебіг історії Поділля.

Коли музейні працівники розпочинають формувати експозицію, в першу чергу звертаються до збірок фондів музею, так як основою є старовинні предмети, які зберігає музей для майбутнього. Завдяки тим зібранням, що розпочав Ю. Сіцинський та продовжують сьогодні працівники музею. У першу чергу варто згадати життєвий шлях видатного діяча того часу коли був заснований Кам'янець-Подільський музей-заповідник.

Ю. Сіцинський – засновник і директор історико-археологічного музею з його бібліотекою (1890-1922), редактор журналу «Подольские епархиальные ведомости», голова Подільського церковного історико-археологічного товариства (1903-1919) і редактор «Трудов...» (випуск VI, VIII–XII; 1893-1917), активний член Старої Української Громади на Поділлі (з 1901), співзасновник «Просвіти» (1905), організатор наукового життя на Поділлі. У 1920-их роках член Всеукраїнської Археологічної Комісії і співробітник Історичної Секції УАН.

Фундатор Подільського музею та його незмінний завідувач (до 1922 р.). З моменту відкриття в 1918 р. у Кам'янці-Подільському українського університету працював приват-доцентом, а згодом професором богословського факультету. Пізніше він читав лекції з археології та історії мистецтв на історико-філологічному факультеті Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. У 1929 р. його безпідставно заарештували. Звільнений через відсутність складу злочину, Ю. Сіцинський переїхав до Києва і в 1931-1933 рр. працював науковим співробітником Лаврського музею. Через хворобу він повернувся в Кам'янець-Подільський, де в 1937 р. помер.

Саме старанням Ю. Й. Сіцинського та інших знавців і любителів краю наприкінці ХІХ ст. йшов активний процес збирання етнографічних, фольклорних, історичних пам'яток, стародруків і речей церковного вжитку. Подорожуючи по рідному краю, маючи зв'язки із інтелігенцією і селянами, Юхим